

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.186 Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору політичних наук, професору,
професору кафедри політичних наук
Климончуку Василю Йосифовичу
(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора політичних наук, професора,
завідувача кафедри міжнародної інформації Національного університету
«Львівська політехніка»

Гулая Василя Васильовича

на дисертаційну роботу Кобця Тараса Анатолійовича на тему:
«Політико-інформаційний складник когнітивної безпеки сучасної
України»,

подану до захисту у спеціалізовану вчену раду Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника на здобуття наукового ступеня
доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 052 Політологія

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок із науковими програмами. Сьогодні можна спостерігати суттєве ускладнення інформаційного середовища, в якому політичні процеси дедалі частіше залежать не тільки від інституційних рішень чи матеріальних ресурсів, але й від здатності держави та суспільства захищати власний когнітивний простір. Поширення дезінформації, маніпулятивних наративів, інформаційно-психологічних операцій, технологій алгоритмічного впливу та штучного інтелекту формує нову

площину безпекових викликів, де об'єктом впливу стає суспільна свідомість, національна ідентичність, довіра до політичних інституцій і спроможність громадян до критичного мислення.

Поряд із цим, повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України ще раз підтвердила, що сучасна війна ведеться не лише у фізичних доменах, але й у сфері смислів, сприйняття та інтерпретації подій. Системний інформаційно-психологічний тиск, спрямований на делегітимацію української державності, деморалізацію суспільства, розмивання довіри до Сектору оборони та безпеки України, органів державної влади й управління, міжнародних партнерів, засвідчує, що когнітивна безпека поступово перетворюється на один із ключових складників національної безпеки держави.

Актуальність дисертації Т. А. Кобця для української політичної науки полягає у тому, що робота стосується недостатньо систематизованого, але надзвичайно важливого напрямку досліджень - політико-інформаційного складника когнітивної безпеки сучасної України. З огляду на те, що Україна перебуває в умовах тривалого гібридного протистояння, важливим є не лише опис окремих інформаційних загроз, але й вироблення цілісного бачення механізмів захисту когнітивного простору, формування когнітивної стійкості та забезпечення когнітивного суверенітету.

Обрана тема є своєчасною також з огляду на трансформацію міжнародного безпекового середовища, зростання ролі стратегічних комунікацій, посилення технологічних можливостей дезінформаційних кампаній, а також необхідність поєднання державних, громадянських і міжнародних зусиль у сфері протидії когнітивним загрозам. Саме тому дослідження має не тільки академічне, але й виразне прикладне значення для вироблення сучасної безпекової політики України.

Окремо варто відзначити прикладне значення даної роботи для відповідних освітніх програм закладів вищої освіти України, зокрема ОП "Міжнародна

інформація” спеціальності СЗ “Міжнародні відносини” першого (бакалаврського) рівня здобувачів вищої освіти Національного університету “Львівська політехніка”, де в таких освітніх компонентах як “Зовнішньополітичні комунікативні технології”, “Інформаційна політика України та держав світу” та “Інформаційно-пропагандистське забезпечення зовнішньої політики” використовуються окремі положення опублікованих праць п. Т. Кобця.

Дисертаційне дослідження виконане у Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника. Тема дисертації затверджена Вченою радою Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 09 від 01 листопада 2022 року) та здійснена на кафедрі політичних наук у межах наукової теми «Трансформація сучасної політичної системи України: внутрішньополітичні виклики та зовнішні впливи» за номером державної реєстрації 0117U004396. Це засвідчує логічний зв'язок роботи з актуальними напрямками наукових досліджень кафедри та університету.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Структура дисертації є логічно сформованою та спрямована на досягнення мети і завдань роботи - розробку теоретичних та прикладних основ забезпечення інформаційно-політичного складника когнітивної безпеки України в умовах Війни за Незалежність України з акцентом на формуванні стійкості суспільної свідомості, захисті від інформаційно-психологічного впливу та зміцненні національної ідентичності. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, що включають одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі (с. 22-34) автор обґрунтовує актуальність теми, визначає мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, формулює наукову гіпотезу, розкриває наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подає відомості щодо апробації основних положень дисертації. Науковий апарат роботи загалом є послідовним та відповідає характеру обраної проблематики.

Акцентуємо увагу на списку використаних джерел, який налічує 275 позицій, з яких 86 – іноземними мовами (с. 34). Той факт, що майже третина джерел є іноземними, тільки підкреслює науковий пошук автора за межами української політичної науки та свідчить про здатність дисертанта оперувати науковим доробком різних національних шкіл. Серед опрацьованих джерел – ґрунтовні праці Г. Почепцова, М. Кастельса, Ю. Габермаса, Т. Парсонса, В. Горбуліна, О. Дзьобана, В. Ліпкана, І. Рущенко та інших знаних дослідників, а також аналітичні матеріали НАТО, EU StratCom, Центру протидії дезінформації при РНБО України, Hybrid CoE, які формують сучасний міжнародний дискурс безпекових студій.

У розділі 1 «Теоретико-концептуальні засади когнітивної безпеки в науці» (с. 35-68) автор здійснив спробу комплексного теоретико-методологічного огляду когнітивної безпеки як предмета політичної науки. У підрозділі 1.1. (с. 35-51) автор всебічно розкрив стан наукової розробки концепту «когнітивна безпека» у вітчизняній та зарубіжній науці, охарактеризував його еволюцію та виокремив п'ять груп джерел за змістовими ознаками. У підрозділі 1.2. (с. 51-68) досліджено політико-інформаційний складник когнітивної безпеки як окремий об'єкт наукового аналізу, запропоновано концептуальну модель взаємодії інституцій держави та громадянського суспільства у сфері захисту когнітивного простору.

Позитивно оцінюємо те, що автор не обмежується суто інформаційним підходом, а прагне розглянути когнітивну безпеку як інтегративний політичний феномен. У роботі наголошено, що когнітивна безпека має відношення до здатності суспільства зберігати раціональність, критичність сприйняття, довіру до легітимних інституцій і внутрішню цілісність в умовах деструктивного зовнішнього та внутрішнього впливу.

У другому розділі «Когнітивна безпека українського суспільства в умовах гібридного протистояння» (с. 69-105) дисертантом здійснено комплексний аналіз

сучасних загроз когнітивній безпеці України. У підрозділі 2.1. (с. 69-81) розкрито сутність поняття «загроза когнітивній безпеці» та запропоновано авторську класифікацію загроз за низкою критеріїв. У підрозділі 2.2. (с. 82-91) досліджено гібридну війну як багатовимірну стратегію протистояння, у межах якої когнітивна безпека розглядається як ключовий фронт інформаційно-психологічної боротьби. У підрозділі 2.3. (с. 91-105) виокремлено особливості когнітивної війни як окремого домену конфлікту. На наш погляд, особливою цінністю даного розділу є чітке розмежування між гібридною та когнітивною війною, з обґрунтуванням останньої як «еволюційного етапу гібридного протистояння» (с. 192).

Заслуговує на увагу спроба дисертанта систематизувати когнітивні загрози за різними підставами, зокрема за походженням, рівнем реалізації, масштабом впливу та інструментами здійснення. Автор підкреслює роль дезінформаційних кампаній, маніпуляцій наративами, дипфейків, алгоритмічних механізмів персоналізації контенту та інших засобів, що здатні формувати викривлену картину політичної реальності. Такий підхід говорить про розуміння складності досліджуваного явища та його багаторівневого характеру.

Третій розділ «Інформаційні спеціальні операції та технології когнітивного впливу в умовах воєнного стану» (с. 106-145) має виразне прикладне спрямування. У підрозділі 3.1. (с. 106-117) проаналізовано когнітивний аспект використання технологій інформаційних операцій у політичній практиці. У підрозділі 3.2. (с. 117-129) розкрито особливості інформаційних спеціальних операцій та їхній вплив на свідомість у сучасних умовах. Особливо ретельно у підрозділі 3.3. (с. 129-145) здійснено порівняльний аналіз технологій пропаганди та інформаційних операцій в умовах воєнного стану на досвіді України. Дослідник демонструє глибоке розуміння предметної сфери, наводить конкретні приклади ІПСО, які реалізовувались російською федерацією після початку

повномасштабного вторгнення, а також механізми їх ідентифікації та нейтралізації.

У четвертому розділі «Модель формування когнітивної безпеки сучасної України» (с. 146-189) автор переходить до синтезу отриманих результатів. У підрозділі 4.1. (с. 146-160) обґрунтовано роль когнітивної безпеки у формуванні та збереженні легітимності політичної влади. У підрозділі 4.2. (с. 161-169) досліджено вплив національної ідентичності на формування когнітивної безпеки українського суспільства. Підкреслено, що національна ідентичність має вагомий вплив на формування інформаційної і когнітивної безпеки українського суспільства та є не менш важливим чинником безпечного існування нації, ніж національна територія і національне багатство (с. 170). У підрозділі 4.3. (с. 170-189) розкрито формування когнітивної стійкості (резильєнтності) в суспільстві як компонента когнітивної безпеки. Погоджуємось з автором у тому, що ефективна протидія загрозам можлива лише за умов впровадження системи когнітивної резильєнтності – здатності особистості, спільноти й держави зберігати критичне мислення, раціональність та внутрішню цілісність.

Висновки (с. 190-198) свідчать про загальне виконання поставленої мети та завдань дисертації. Важливим здобутком автора є узагальнення досліджуваної проблематики, наведення в тексті схем, рисунків і таблиць, що, з одного боку, деталізують окремі складники когнітивної безпеки, а з іншого - є зручною візуалізацією багатьох аспектів теоретичної та практичної проблематики, яку піднімає молодий дослідник у межах дисертації.

Результати напрацювань Т. А. Кобця викладені у 5 статтях у наукових фахових виданнях України категорії Б, 1 статті у міжнародному виданні, що індексується у наукометричній базі Scopus, 6 публікаціях апробаційного характеру, а також праці, що додатково відображає наукові результати дисертації. Це вказує на належний рівень опрацювання проблематики та апробації основних результатів дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. У науковій кваліфікаційній праці Кобця Тараса Анатолійовича «Політико-інформаційний складник когнітивної безпеки сучасної України» порушення норм академічної доброчесності не виявлено.

Відповідність змісту анотації основним положенням дисертації, зауваження дискусійні проблеми. Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертаційного дослідження Т. А. Кобця засвідчив їхню відповідність загальним висновкам. Загалом зміст анотації відтворює основні положення кваліфікаційної наукової роботи, не містить інформації, яка була б відсутньою в дисертації, та достатньо повно репрезентує актуальність, мету, завдання, наукову новизну, теоретичне й практичне значення дослідження. Дисертація та анотація оформлені відповідно до чинних вимог до такого виду кваліфікаційних наукових праць.

Водночас хочеться висловити низку зауважень до дисертаційної роботи Т. А. Кобця:

1. У розділі 1 автор достатньо ґрунтовно аналізує підходи до розуміння когнітивної безпеки, однак, на наш погляд, політико-інформаційний складник цього феномену потребує ще чіткішого операціонального розмежування з інформаційною, психологічною та кібернетичною безпекою. Доцільно було б окремо визначити, які саме критерії дозволяють віднести той чи інший механізм впливу або захисту саме до політико-інформаційного рівня когнітивної безпеки.

2. Автор активно використовує поняття «когнітивна стійкість» та «когнітивна резильєнтність», проте у тексті роботи не завжди достатньо виразно показано, чи йдеться про повні синоніми, чи про поняття, що мають різні смислові відтінки. Варто було б у теоретичному розділі детальніше співставити ці категорії із суміжними поняттями - «суспільна стійкість», «інформаційна стійкість», «національна стійкість», що посилює понятійно-категоріальну чіткість дослідження.

3. У підрозділі 2.1. автор пропонує класифікацію загроз когнітивній безпеці українського суспільства. Разом з тим, така класифікація набула б більшої практичної ваги за умови її доповнення чіткішою ієрархією зовнішніх і внутрішніх загроз, а також показом зв'язку кожної групи загроз із конкретними суб'єктами впливу, цільовими аудиторіями та можливими каналами реалізації. Це дало б змогу краще зрозуміти механізми вироблення диференційованих заходів протидії.

4. Третій розділ містить важливий аналіз спеціальних інформаційних операцій і технологій когнітивного впливу. Проте дисертанту варто було б більш системно використати емпіричні приклади окремих інформаційно-психологічних кампаній проти України після 2022 року із залученням елементів контент-аналізу медіатекстів, повідомлень у соціальних мережах чи офіційних комунікаційних реакцій держави. Такий матеріал посилив би доказову базу прикладної частини роботи

5. У четвертому розділі автор здійснює компаративний аналіз міжнародного досвіду у сфері забезпечення когнітивної безпеки, зокрема США та Естонії, а також згадує практики НАТО, ЄС та Ізраїлю. На нашу думку, корисним було б розширення компаративної бази за рахунок включення в аналіз досвіду тих держав, які перебувають у схожих геополітичних умовах: зокрема, Китайської Республіки (Тайваню) (як цільового об'єкта когнітивних впливів КНР), Республіки Польща (як основної держави східного флангу НАТО з потужною системою стратегічних комунікацій), а також Литви, Латвії, Молдови (як держав з релевантним досвідом протидії російським інформаційним впливам). Окрім того, у роботі доцільно було б більш чітко окреслити, які саме елементи кожної з розглянутих моделей є прийнятними для імплементації в українських умовах з урахуванням інституційних, правових та культурних особливостей нашої держави. Такий підхід наблизив би висновки автора до конкретних практичних рекомендацій.

Водночас зазначені зауваження і рекомендації мають переважно дискусійний характер та аж ніяк не зменшують роль і значення дисертації Кобця Тараса Анатолійовича для політичної науки України, яка формує позитивне враження глибиною проведеного дослідження, порядком викладу результатів та логікою їх обґрунтування.

Загальний висновок про дисертаційну роботу, її відповідність встановленим вимогам Міністерства освіти і науки. Отже, дисертаційна робота здобувача Кобця Тараса Анатолійовича «Політико-інформаційний складник когнітивної безпеки сучасної України» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, що має важливе теоретичне та практичне значення. Дисертація відповідає галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки спеціальності 052 Політологія, вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 (зі змінами), а також вимогам наказу Міністерства освіти і науки України Про затвердження вимог до оформлення дисертації від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами). Кобець Тарас Анатолійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія.

Офіційний опонент:

професор, доктор політичних наук,
завідувач кафедри міжнародної інформації
Національного університету
«Львівська політехніка»

Василь ГУЛАЙ

